

SZIJÁRTÓ ESZTER

A krimináltaktikai blöff

Az Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára szerint a blöff *felvágás, elképesztés, durva megtévesztés, megfélemlítési kísérlet; pókerben vagy más társasjátékban az ellenfeleket megtévesztő hamis bemondás*. A szótár szerint az angolból ered: *bluff* = zajt csap, kérkedik, a blöffölés pedig *felvágást, hengegést, megtévesztést vagy beugratást jelent*.¹ Egy másik szerint a blöff *nagyozolás, nagyotmondás, porhintés, tudatos félrevezetés, valóságos tartalmat nélkülöző kijelentés az elképzelt tartalom elhitetésének szándékával*.

Látható, hogy bőségesen akad szinonimája és definíciója a blöff kifejezésnek, még sincs azonban olyan megfelelője, amely a szó valamennyi másodlagos jelentését is magába foglalná.

Véleményem szerint a blöff fogalomhoz a legközelebb a *benyomáskeltés* kifejezés áll, és mivel a tanulmányom a blöff büntetőeljárás-beli szerepére helyezi a hangsúlyt, a blöff fogalmát az azt leginkább alkalmazó alanyhoz társítom, így a jó nyomozóról alkotott elképzelésem szerint a blöffölő nyomozó mindig egy lépéssel megelőzi ellenfelét a gondolkodásban.

Tóth Mihály a blöff büntetőeljárásban alkalmazott fajtáját a következők szerint határozza meg: „*A taktikai blöff a taktikai fogások rendszerébe tartozó, bizonyíték szerzését célzó eljárás, amelyben a vizsgáló legalább részben bizonyítatlan, ellenőrizetlen valóságtartalmú tényeken vagy körülményeken nyugvó látszat tudatos keltésével olyan helyzetet igyekszik teremteni, amely a gyanúsítottat addig feltáratlan bizonyíték szolgáltatására ösztönözheti.*”

A célja pedig az, hogy „*az igaznak hiit feltételezések alapján a kihallgató és a terhelt interakciója során olyan szituáció keletkezzék, amelyben a vizsgáló rendelkezésére álló adatok pontos köréről és tartalmáról tájékozatlan gyanúsított bizonyítékot szolgáltat a feltételezések helytállóságát vagy megalapozatlanságát illetően*”².

¹ Tótfalusi István: Idegen szó-tár. Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2008, 122.o.

² Tolcsvai Nagy Gábor: Idegen szavak szótára. Osiris Kiadó, Budapest, 2007

³ Tóth Mihály: Kihallgatási műfogások az igaz vallomás érdekében. A taktikai blöff. In: Bócz Endre (szerk.): Kriminálisztika I–II. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, II. kötet, 867. o.

Tóth Mihály fogalommeghatározásának olvasása után kérdésként merült fel bennem, hogy vajon a hivatásuk gyakorlása közben a blöfföt eszközként alkalmazó személyek hogyan határozzák meg e taktikai módszer fogalmát. Empirikus kutatásom során kérdőív formájában megkérdeztem nyomozó rendőröket és nyomozó ügyészeket a témáról.⁴ Az első kérdésemre (*Mit ért ön blöffölésen?*) nagyon sokféle válasz született. Többségük tartalmazta a „valótlan tény állítása”, az „átverés”, „hazugság” vagy a „beugratás” fogalmát. Megjelentek azonban a válaszokban a „csekély igazságtartalommal bíró taktikai lépés”, vagy a „valóság másképpen való beállítása” leírások is. Tóth Mihály szerint nem biztos, hogy szükségünk van a blöff kifejezésre, mert annak negatív vagy gyanús csengése sokakat elriaszt attól, hogy a vizsgálati munka egy lehetséges módszerét lássák benne.⁵ Álláspontom szerint az elnevezés teljesen helytálló. Nem a megnevezést kell megváltoztatunk, hanem a róla kialakult negatív előítéleteket. Az elnevezés elhagyásánál fontosabb egy megfelelő szabályozás kidolgozása, amely tisztázza a blöff fogalmát és lehetővé teszi ennek a krimináltaktikai fogásnak bizonyos keretek közé szorított használatát a nyomozók számára.

Az előzőekben ismertetett álláspontom jelentőségét hangsúlyozza, hogy a kutatásomban használt kérdőívekben arra a kérdésemre, hogy *Alkalmazott-e valaha blöfföt bizonyíték megszerzése érdekében?*, a nyomozók 63 százaléka igennel felelt. A kérdés második részében, amikor is arra voltam kíváncsi, hogy eredményes volt-e a blöff, a korábban igennel felelők hetven százaléka válaszolta azt, hogy igen, eredményes volt.

Összegezve megállapítható, hogy egy olyan taktikai fogásról van szó, amelyet a gyakorló szakembereknek több mint fele alkalmaz vagy alkalmazott a munkája során. Ez azonban még nem árul el semmit arról, hogy szükséges-e a blöff az eredményes munkához.

A következő kérdés még egyértelműbb választ hozott. A *Véleménye szerint szükséges-e a blöff a nyomozás sikeressége érdekében?* kérdésemre a válaszadó rendőrök 71 százaléka felelt igennel, és voltak, akik (3 százalék) szerint ez nem dönthető el, mert van, amikor szükséges és van, amikor nem.

Egyetértek Tóth Mihállyal, amikor megfogalmaz néhány kritériumot a taktikai fogások tekintetében, amelyek természetesen a blöffölés esetén is hasznosíthatók: „*A taktikai fogások alkalmazhatósága erősen szituációfügg-*

⁴ Hetven kérdőívet osztottam ki összesen, ebből negyvennégy érkezett vissza.

⁵ Tóth Mihály: i. m. 866–867. o.

gő, ám általánosságban mégis megfogalmazható néhány követelmény, amelyet az alkalmazhatóságot vizsgálva felállíthatunk:

- a módszer ne ütközzék jogi előírásba;
- alkalmas legyen az igazság kiderítését eredményező bizonyíték beszerzésére;
- ne legyenek olyan lehetséges következményei, »mellékhatásai«, amelyek ugyanakkor gátolhatják a helyes tényállás megállapítását;
- feleljen meg a vizsgálati munka etikai normáinak.¹⁶

A blöff alanyai

Az előzőekben meghatározott blöff fogalom a kihallgató és a terhelt között, a kihallgató oldaláról alkalmazott taktikai fogást taglalja. Minden egzakt fogalom alkotóeleme az alanyi kör meghatározása, vagyis hogy ki blöffölhet még a büntetőeljárás szereplői közül, és annak milyen következményei lehetnek.

A hatósági résztvevők:

- a) nyomozó,
- b) ügyész,
- c) bíró (nyomozási bírót is ideértve),
- d) szakértő.

Valamint a

- a) terhelt,
- b) védő,
- c) sértett,
- d) tanú.

Az alanyok szerepét az eljárási szakaszok szerint mutatom be.

A nyomozás idején

A nyomozás célját a büntetőeljárás-jogi kódexünk a következőképpen határozza meg: „*A tényállást oly mértékben kell felderíteni, hogy a vádló döntessen arról, vádat emel-e.*”¹⁷

¹⁶ Uo. 873. o.

¹⁷ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 164. § (2) bek.

Ennek során a *nyomozó hatóság* nem köteles a terhelt és védője előtt feltárni azokat a bizonyítékokat, amelyeket addig megszerzett. Tehát a büntető-eljárás e szakaszában nagy szerepet kaphat a blöff.

A *terhelt* az egész büntetőeljárás alatt blöffölhet súlyosabb jogi következmények nélkül, hiszen nem terheli igazmondási kötelezettség, a hatóságot bizonyos határok között félrevezetheti, megtévesztheti. De – mint azt a későbbiekben láthatjuk – a tanúk befolyásolása esetén mégis lehetnek következményei a blöffnek.

A *sértettek* és a *tanúnak* az egész eljárás során igazmondási kötelezettsége van. „*Ha a tanú vallomástételének nincs akadálya, figyelmeztetni kell arra, hogy köteles a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint az igazat vallani, továbbá arra, hogy a hamis tanúzást a törvény szabadságvesztéssel rendeli büntetni.*”⁸ Ezért, ha blöffölnek, és erre fény derül, akkor a blöffölőt hamis tanúzásért felelősségre vonhatják.

Ugyanígy a *szakértő* sem blöffölhet hátrányos jogi következmények nélkül, így az ő szerepüket a továbbiakban nem vizsgálom.

Bírósági szakasz

A szakaszokra tagolódott büntetőeljárásnak központi része, csúcspontja a bírósági tárgyalás és annak eredményeképp a bírói döntés. Itt teljesednek ki legmarkánsabban a büntetőeljárás végigkísérő alapelvek. A nyomozás során beszerzett adatok ebben a stádiumban kapnak értelmet, az eljárások elhúzó-dásával azonban az emlékek is enyésznek, így egyre nehezebb újabb személyi bizonyítékokat beszerezni. Ezért van az, hogy a bírósági döntések idején egyre inkább előtérbe kerül a tárgyi bizonyítás. A büntetőeljárásnak ebben a szakaszában már nem alkalmazhatjuk a blöff Tóth Mihály által megfogalmazott definícióját, hiszen az iratimegismerés után a terhelt már tájékozódhat a bizonyítékok felderítettségéről. Azonban ebbe a taktikai cselbe tágabb értelemben beletartozik a befolyásolás is.

Mivel a tárgyaláson a bíró az elsődleges kérdező, a tárgyalást ő vezeti, ezért véleményem szerint a befolyásoló kérdéseket éppen ő teheti fel a vádlottnak vagy a tanúnak.⁹ A leggyakoribb bírói befolyásoló kérdés a következő: „*Lehetséges, hogy a nyomozás során megtett vallomására jobban emlék-*

⁸ Be. 85. § (3) bek.

⁹ Ennek értelemszerűen az elsőfokú tárgyaláson, egyesbíró eljárása esetén van a legnagyobb esélye.

szik, mivel az időben közelebb volt a cselekmény elkövetéséhez?” Ennek elég prózai indítéka van bírók szempontjából: a leggyorsabban akkor folytatható le a tárgyalás és a bizonyítékok mérlegelése során a legkönnyebb helyzet akkor áll elő, ha nincs újabb vallomás. Ha alaposabban szemügyre vesszük a kérdést, akkor látható, hogy összhangban a befolyásoló kérdés fogalmát definiáló Be. 180. § (1) bekezdésével, ez a kérdés befolyásolásra alkalmas, azonban véleményem szerint nem tekinthető törvénysértőnek, hiszen csupán a vallomások közötti eltérések okainak tisztázására irányul. További probléma, hogy olykor nem szó szerint vezetik a jegyzőkönyvet, így az esetleges jogsértések latensek maradhatnak.

Az *ügyész és a védő* „kontrolljára” a bíró hivatott, tehát ilyen szempontból is az ő felelőssége, hogy a tárgyaláson ne hangozzék el befolyásoló kérdés vagy blöff.

Elek Balázs szerint a bíróság ésszerű meggyőződését kialakító tényezők között a vallomás kiemelkedő jelentőségű.¹⁰ „*Gyakori kritika, hogy nem könnyű a bíróságot a terhelt ártatlanságáról vagy a vád bizonyíthatatlanságáról meggyőzni.*”¹¹ Ez a fajta „megbélyegző álláspont” kiküszöbölhető. A vallomások hitelességének megállapításához a kialakulásukkor ható tényezőket kell részletesen vizsgálni. Ehhez nyújthatna segítséget, ha a bírói döntés meghozatalában a bizonyítékokon, az intuíción és a tapasztalaton kívül még nagyobb szerepet kapnának a tudományos ismeretek. Itt elsősorban a pszichológiára gondolok, amely ezt a döntést és az indokolását tudatosabbá, érthetőbbé, elfogadhatóbbá teheti. Valamint megtanulhatók a befolyásoló kérdés szabályai, egyúttal annak felismerése, ha mások élnek vele. A befolyásolással foglalkozó szakirodalom megismerése, a technikák fejlesztése, kidolgozása *Elek Balázs* szerint részben a bírókra kell hogy háruljon.¹²

A bíró fölött tehát nem áll egy-egy tárgyaláson kézzelfogható, azonnal közbeavatkozó hatalom. Ebből fakadóan a bíróval szemben álló terhelt olyanmire kiszolgáltató a törvény alkalmazójának, aki szinte „főle magasodik” a bírói pulpitusról, hogy a bíró részéről nem engedhető meg a fentebb említett emlékeztetést segítő kérdéseken kívül semmiféle befolyásolás. A bírói személyiség elemzése még feldolgozatlan témája a büntetőeljárás-jognak, ezzel még adós a tudomány a gyakorlatnak, és – mint említettem – itt is fontos szerepet kaphatnának más tudományágak (például a pszichológia).

¹⁰ *Elek Balázs*: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó, Debrecen, 2008, 14. o.

¹¹ Uo. 21. o.

¹² Uo. 10–11. o.

A blöff lehetséges alanyai közül a továbbiakban elsősorban a nyomozóval foglalkozom, mert – mint már kitértem rá –, véleményem szerint, a blöffölésnek a nyomozási szakaszban az iratmegismerésig van jelentősége.

A blöff hatályos szabályozása a büntetőeljárásban

A büntetőeljárás-jogi törvény szigorúan bünteti a szereplők befolyásoló magatartásait. A befolyásolás tágabb kategória, mint a blöffölés, a két fogalom azonban fedheti egymást. Azt, hogy mikor melyikről van szó, az egyedi ügy összes körülményének vizsgálatával lehet eldönteni. Hatályos büntetőeljárás-jogi törvényünk expressis verbis nem tartalmazza a blöfföt mint krimináltaktikai fogást.

A blöff célja, hogy a terhelt önmagára terhelő, valamint a tényállás (és végső soron az ítélet) tisztázását elősegítő bizonyítékot szolgáltatson. „*Mag a blöff sohasem bizonyít, legfeljebb kivált bizonyítékul szolgáló vagy bizonyítékhoz vezető megnyilvánulást.*”¹³

Az esetleges blöff által kiváltott beismerő vallomás önmagában nem elegendő bizonyíték. Ezt támasztja alá a hatályos Be. szövege: „*A terhelt beismerése esetén – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is.*”¹⁴

Tehát a „bizonyítékok királynőjeként” emlegetett beismerő vallomás sem elegendő bizonyíték.

A bizonyítékok jogellenessége

Indokolt kitérni egy esetleges blöff alapján szerzett bizonyíték jogellenességének kérdésére is.

A Be. generálklauzulája a 78. § (4) bekezdése, amely általánosságban határozza meg a törvény szerint kizárt bizonyítékokat a következőképpen: „*Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.*”

¹³ Tóth Mihály: i. m. 869. o.

¹⁴ Be. 118. § (2) bek.

A bizonyítási tilalmak megsértése azzal jár, hogy a bizonyítási cselekmény semmissé válik. A semmis cselekménnyel beszerzett bizonyíték pedig nem bizonyíték.¹⁵

A 78. § (4) bekezdésében szabályozott tilalom azokra a cselekményekre vonatkozik, amelyek már bűncselekményt valósítanak meg, úgymint a kényszervallatás (Btk. 227. §), valamint bántalmazás hivatalos eljárásban (Btk. 226. §) és a hivatali visszaélés (Btk. 225. §).¹⁶

Vannak olyan esetek, amikor a bizonyíték megszerzése csak látszólag jogszerű. Például a törvény meghatározza a kihallgatás menetét, ha azonban a kihallgatáson a hatóság olyan kérdést tesz fel a terheltnek vagy a tanúnak, amely magában foglalja a választ vagy nem bizonyított tény, akkor törvénytelen kihallgatásról beszélünk, tehát felmerül a kérdés, hogy a keletkezett vallomás felhasználható-e bizonyítékkul. Azt mondhatjuk, hogy „*ha a bizonyíték keletkezésénél a megszerzésére vonatkozóan vannak részletes előírások, akkor azok közül bármelyik megsértése felveti a részleges jogellenesség kérdését*”¹⁷. Mind a hazai, mind pedig a külföldi szakirodalomban tudományos vita bontakozott ki arról, hogy a hatóság megtévesztheti-e a vallomástétel érdekében a kihallgatottat. Ezzel összefüggésben a Be. 180. §-a a következő tilalmat fogalmazza meg: „*180. § (1) Nem tehető fel a gyanúsítottnak a választ, illetőleg nem bizonyított tény állítását magában foglaló, a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet tartalmazó kérdés.*”

Ennek kapcsán azonnal megemlíthetjük, hogy a blöff többnyire nem kérdés formájában jelenik meg, tehát ilyenkor nem sorolható az említett jogszabályi hely alá.

Olyan törvényi előírás sem létezik, hogy a vizsgálónak mindig, minden felmerülő adatot teljes egészében a gyanúsított elé kellene tárnia. Hasonló következtetésre jut Tóth Mihály, amikor arról ír, hogy a terhelt nem tájékoztatása – az ellene vagy mellette szóló – bizonyítékok pontos körét illetően nem kifogásolható, sőt ennek az ellenkezője lehet a kifogás tárgya.¹⁸

„*A gyanúsítottban bizonyos információk révén téves képzetek kiváltása, amennyiben ez nem párosul fizikai vagy pszichikai kényszerrel, és nem hat ki a vele szemben felvetett gyanú és az iratok megismerésének jogára, a törvény nem tiltja.*”¹⁹

¹⁵ Elek Balázs: i. m. 111–112. o.

¹⁶ Uo. 113. o.

¹⁷ Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 156. o.

¹⁸ Tóth Mihály: i. m. 874. o.

¹⁹ Uo. 875. o.

Kertész Imre álláspontja szerint a terhelt egyéni képzeletére építve lehet létrehozni olyan körülményeket, amelyekből ő maga arra a következtetésre jut, hogy a nyomozónak olyan bizonyítékok vannak a birtokában, amelyek bizonyítására a valóságban még nem került sor.²⁰

Ami a tekintélyfeltést illeti, véleményem szerint Tóth Mihály helyesen állapítja meg, hogy a vizsgálat alapvető célja mindig is a bűnös gyanúsított leleplezése volt, és nem az ügyetlen nyomozó lelepleződésének megakadályozása.²¹
„...a törvényben felsorolt valamennyi »nevesített« bizonyítási eszköz is – nem megfelelő feltételek mellett alkalmazva járhat a valóságot eltorzító következményekkel. Mégsem mondunk le róluk.”²² Ezt kellene tenni a blöff esetén is: meg kell keresnünk, milyen feltételek mellett és hogyan alkalmazhatjuk annak érdekében, hogy segítse az igazság kiderítését.

A taktikai fogásokat a gyakorlatban alkalmazó nyomozók csupán 56 százaléka tartja megfelelőnek a blöff jogi szabályozását.²³

A kérdőívemre válaszolók 59 százaléka szerint szükség lenne arra, hogy a jogszabályok lehetővé tegyék a blöff használatát, eszközökkel való támogatását. Tehát az általam megkérdezett nyomozók és ügyészek részéről egyértelműen megfogalmazódott az igény az egzakt szabályozásra.

De hol van a blöff határa? Meddig jogszerű, és mikortól jogellenes ez a taktikai csel?

A blöff határa

Ahhoz, hogy eljussunk a blöff alkalmazhatóságának határaihoz, véleményem szerint konkrét eseteken kell szemléltetni az egyes trükkök közötti különbségeket.

Az első esetet Kovács Lajos írásából ismertem meg. Egy késeléses ügyben hallgatták ki a gyanúsítottat, aki „rendkívül dörzsöltnek tűnt”. Mikor a kihallgatás holtpontra jutott, a nyomozó megkérte egy kollégáját, hogy telefonáljon le az alagsorba. A kolléga megkérdezte a gyanúsítottat, hogy hány centiméter magas. „Százhatvanöt”, hangzott a válasz. A rendőr telefonbeszélgetést mi-

²⁰ Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. KJK, Budapest, 1965, 234. o.

²¹ Tóth Mihály: i. m. 871. o.

²² Uo. 875–876. o.

²³ 56 százaléka szerint megfelelő, 38 százaléka szerint nem, és 6 százaléka azt válaszolta, hogy nem tudja.

melve kijelentette, hogy „Százhetven legyen a vízszint. Jó, tíz perc múlva.” Ezek után természetesen a gyanúsított részletes beismerő vallomást tett.²⁴

Különösebb magyarázat nélkül is látható, hogy ez az eljárás messze meghaladja a blöff megengedhetőségének határát. Véleményem szerint az eset megfelel az említett kényszervallatás tényállásának: „Az a hivatalos személy, aki annak érdekében, hogy más vallomást vagy nyilatkozatot tegyen, illetőleg ne tegyen, erőszakot, fenyegetést, vagy más hasonló módszert alkalmaz, bűntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”²⁵

Az erőszak pedig „a fizikumot vagy pszichikumot érő, rendszerint a fájdalom, a tehetetlenség érzését kihasználó olyan hatás, amely miatt a sértett nem tud elhatározásának megfelelően cselekedni, a fenyegetés esetében pedig ugyanerre félelme, kiszolgáltatottsága miatt nem képes”²⁶.

Ez a tortúrára emlékeztető módszer alkalmas a megfélemlítésre, a lelki megtörsésre, így annak is fennáll a lehetősége, hogy nem bűnös gyanúsított szolgáltatta maga ellen hamis bizonyítékot.

Lényegesen jobban előkészített taktikai blöffről van szó a Pfilf Csaba sérelmére elkövetett emberölés ügyében végzett nyomozói trükk esetében.

Murai András leírása szerint, annak ellenére holtpontra jutott a nyomozás, hogy az ügy egyetlen gyanúsítottja ellen már több terhelő bizonyíték volt. Ebben a pathhelyzetben a bűncselekményt szinte már teljes egészében felderítő nyomozó a következő cselhez folyamodott. Beidézte a gyanúsított testvérét, majd félrevezette, dezinformálta őt, csak részben valós alapokon nyugvó információkkal. Ezeket rajta keresztül kívánta a célszemélyhez eljuttatni. Közölte vele, hogy megtalálták az emberölés elkövetésekor használt eszközt, és már a DNS-azonosítás is folyik. Murai András tehát az úgynevezett tettestudomásra alapozva építette fel a blöfföt, aminek meg is lett az eredménye. Az akkor már a rendőrség által titkosan megfigyelt gyanúsított és az élettársa a fokozódó nyomás hatására elszólta magát.²⁷

Ez a körültekintően megkomponált, megfelelő időben bevetett taktikai húzás, véleményem szerint, semmilyen szempontból nem kifogásolható, és verbális, közvetett blöffnek tekinthető. Közvetett azért, mert egy másik személyen keresztül juttatták el a gyanúsítotthoz.

²⁴ Kovács Lajos: A halálnak élve. Az elmúlt évtized hírhedt gyilkosságai. Korona Kiadó, Budapest, 2003, 66–67. o.

²⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 227. § (1) bek.

²⁶ Tóth Mihály: i. m. 873. o.

²⁷ Murai András: A Pfilf Csaba sérelmére elkövetett emberölés. Belügyi Szemle, 2010/10., 111–112. o.

Egy másik, hasonló példát szintén a téma kutatása során ismertem meg. Egy gazdasági bűncselekmény gyanúsítottja egy másik bűncselekmény miatt szabadságvesztés-büntetését töltötte. Tanúként beidézett korábbi élettársa alibit szolgáltatott neki a cselekmény elkövetésének idejére. Az ügy holpontra jutott, a rendelkezésre álló bizonyítékok nem voltak elegendők a vádemeléshez. A nyomozó tudomására jutott, hogy a gyanúsított egyszerre több nővel tart kapcsolatot, ezért egyszer megkérte az élettársat, hogy adja fel a gyanúsított postáját, az pedig a többi nőnek írt leveleket is tartalmazta. Ezek után az élettárs beismerő vallomást tett, vállalva a hamis tanúzás büntetének következményeit is. Véleményem szerint ez szituatív, közvetett blöffnek tekinthető, és szintén megengedhető.

Kertész Imre ismertette a következő esetet. Egy közért vezetője és nyolc alkalmazottja ellen elrendelt nyomozás során csak a pénztárosnő tett beismerő vallomást. A nyomozó megkérdezte az üzletvezetőtől, hogy miért tagad, úgyszólván minden ki fog derülni, vallomásával a saját sorsán könnyítene. Ezek után fogott nyolc papírfecnit és egyenként ráírt valamit, majd megkérdezte, hogy melyik beosztottal kívánja a szembesítést. Az üzletvezető rámutatott az egyikre, amelynek a hátoldalán a pénztárosnő neve állt. A szembesítés után őszinte, beismerő vallomást tett. Nem is gondolta, hogy az összes papíron a pénztárosnő neve volt.²⁸

Ez az eset, véleményem szerint, a közvetlen, szituatív, megengedhető blöff kategóriájába tartozik.

É. J., a pesthidegkúti kocsmárosné féllábú gyilkosa azt állította, hogy a cselekmény idején Szegeden járt kerékpárral. A nyomozó kérdésére, hogy neheze-e a mülábával a szegedi hegyek között felfelé hajtani a kerékpárját, azt felelte, hogy igen, neheze-e esett, ezért ilyenkor inkább leszállt. Ebből a válaszból a nyomozó megtudhatta, hogy É. J. soha nem járt Szegeden, mert ott nincsenek hegyek.²⁹ Ez esetben a nyomozó verbális-szituatív, megengedhető blöfföt alkalmazott.

Egy gyilkosság nyomozása során egy apa-fia párosra terelődött a gyanú. A nyomozás folyamán mindketten beismerő vallomást tettek, és tagadták, hogy a másoknak köze lenne az üggyhez. Látszott, hogy előre kieszelt történet adnak elő, amelyen a kihallgatások alatt nem változtattak. A nyomozás ebben az ügyben is holpontra jutott. Az egyik nyomozó ötlete alapján azonban ahhoz a cselhez folyamodtak, hogy az egyik kihallgatáson az apa által aláírt

²⁸ Kertész Imre: i. m. 235–236. o.

²⁹ Tremmel Flórián: A terhelt kihallgatása. In: Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminálisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009, 368. o.

jegyzőkönyv legvégére odairatták kézzel az apával, azt a mondatot, hogy „Én elmondtam a teljes igazságot, fiam, te is tedd ezt!” Ez után átvitték a jegyzőkönyvet a szomszédos kihallgatóterembe a fiúnak, akinek csak ezt a mondatot, valamint az apja aláírását mutatták meg. A fiú rövidesen megtört, és részletes beismerő vallomást tett – ezúttal a valós eseményekről.

Az itt bemutatott példa az írásos és szituatív blöffölés keveréke; közvetettnek tekinthető és megengedhető.

A blöff fajtái

Az előbbi példák alapján megkülönböztethetünk

1) *A blöff címzettje alapján*

- a) *közvetlen blöfföt*: amikor a nyomozó hatóság egy tagja közvetlenül a gyanúsított jelenlétében tesz olyan kijelentéseket, vagy teremt olyan helyzetet, amiből a terhelt tévesen következtet a nyomozás felderítettségének állapotára.
- b) *közvetett blöfföt*: amikor a nyomozó egy másik személyen keresztül juttat el a célszemélyhez olyan információkat, amelyek alkalmasak arra, hogy benne téves képzetet, a bűnügy felderítettségének látszatát keltse.
- c) külön kategóriaként említhetjük még a *kontrablöfföt*³⁰. Ha a terhelt oldaláról szemléljük a dolgokat, előfordulhat, hogy a gyanúsított – aki sejti, hogy blöfföt alkalmaznak, és határozott állítások mögé rejti a nyomozó hatóság bizonyítékainak hiányosságait – az általa vélt blöff után ő maga is egy látszatszituációt hoz létre, hogy ezzel leleplezze a nyomozók trükközését.

2) *A blöffölés módja alapján*

- a) *verbális*: a nyomozó az általa közölt tényekkel vagy megjegyzésekkel olyan helyzetet igyekszik teremteni, amely a gyanúsítottat addig feltáratlan bizonyíték szolgáltatására ösztönzi.
- b) *írásos*: a nyomozó valamilyen írásbeli formát használ.
- c) *szituatív*: a nyomozó nem tények közlésével, vagy bizonyítatlan valóság-tartalmú adatokat tartalmazó kérdések feltevésével, hanem egy olyan szituáció keltésével igyekszik elérni a kívánt hatást, amelyhez nem kell hazudni, a gyanúsított magától von le téves következtetéseket a nyomozás felderítettségét vagy más kérdéseket illetően.

³⁰ A kifejezés Fenyvesi Csabától származik.

A blöff és az etika

Az etika mint filozófiai kategória az emberi jellemet és annak értékelését állítja a vizsgálódása középpontjába. A köznapi értelemben vett etikával a későbbiekben részletezett különböző szakmákhoz kapcsolódó etikai kódexek foglalkoznak, ezzel szabályozva, illetve követelményként megfogalmazva, hogy milyen magatartás tanúsítása minősül etikusnak, a közösség számára elfogadhatónak, hasznosnak. Álláspontom szerint a blöff etikusságát oly módon kell vizsgálni, hogy szem előtt tartjuk: a jogszabályok kifejezetten nem tiltják, ezáltal nem minősül a tárgyi jog szempontjából jogellenesnek, továbbá a blöff a társadalom szempontjából hasznos is lehet, hiszen az alkalmazásával felelősségre vonhatók a bűncselekmények elkövetői. A blöff alkalmazásának veszélye abban rejtőzhet – álláspontom szerint –, hogy egyes pszichésen gyengén terhelhető személyek olyan bűncselekmény(ek) elkövetését vállalhatják magukra, amelyet nem követtek el. Ez azonban inkább a szocializálódásában lévő valamely hiányosságra, hibára vezethető vissza, mintsem arra, hogy a blöff nem etikus. Véleményem szerint minden egészséges pszichikumú személyiség képes arra, hogy elutasítsa az általa el nem követett bűncselekményért való felelősségre vonást, vagyis ne ismerjen be olyan cselekményt, amelyet nem követett el. Ne feledjük, hogy a blöff nem kényszervallatás, nem a tudat módosítására alkalmas módszer. E véleményem alátámasztására hivatkozom a nagykorúságot elérő személyek felelőségére vonatkozó jogi álláspontra, vagyis arra, hogy az ember fejlődésével foglalkozó tudományokra alapozva a „nagykorú” személy felelőségét meg lehet állapítani, hiszen a tudomány mai állása szerint egy átlagos 18 éves emberre jellemzők azok a képességek, hogy felelősséget vállaljon a tetteiért, vagyis hogy a társadalom szempontjából meg tudja különböztetni a megengedhetőt, a jót a tiltottól, a rossztól. Véleményem szerint, ha van is eltérés a két élethelyzet között, olyan mértékű nincsen, aminek alapján etikátlannak lehetne tartani a blöfföt.

Álláspontom szerint az etikusság a nyomozás során azért különösen nehéz és vitatható kérdés, mert a „blöffölt” személyről nem derült ki a bűnösség, annak csupán a gyanúja áll fenn a nyomozó részéről, vagyis a blöff alkalmazása után derülhet csak ki, hogy az megalapozott volt-e. Mindezek ellenére a kisebb rosszat választva azt gondolom, hogy a bűnüldözés és a társadalom védelme érdekében megengedhető és etikus a blöff alkalmazása, de kizárólag a nyomozás során, hiszen ahogyan már részleteztem, a nyomozati szak után már erőfölényben van a bíróság, illetve az ügyészség, ha blöfföt alkalmaz.

Az előzőekben ismertetett vélemény kétségtől szubjektív, ezért az ígéretemhez híven ismertetem a témára vonatkozó objektív ismereteket. A bírák etikai kódexében és a rendőri hivatás etikai kódexében találhatunk ezekre vonatkozó szabályokat.

A bírák etikai kódexe szerint „*A bíró a bírói tiszttségének gyakorlása során kizárólag az Alkotmánynak és a törvényeknek alárendelve, a legjobb tudása és lelkiismerete szerint jár el*”³¹.

A rendőri hivatás etikai kódexe így ír: „2. A tisztességről *A rendőr becsületes, fegyelmezett, kötelességtudó, visszautasít minden olyan tartalmú nyílt vagy burkolt kérést, amely az előírásoktól való eltérésre irányul. Elutasítja a korrupciót, annak valamennyi formája ellen fellép. Elutasít minden olyan ajándékot, előnyt vagy szívességet, ami alkalmas lehet elfogulatlanságának kétségbevonására. Rendőri mivoltát, a tudomására jutott információkat jogtalan előny szerzésére, hátrány okozására nem használja, annak még a látogatását is elkerüli.* 3. Az erőszakról *A rendőr erőszakot kivételesen, kizárólag a törvényes cél elérése érdekében, jogszerű formában és szükséges mértékben alkalmaz, törekszik a következmények mérséklésére. Kerüli a hatalmaskodást és az önkényes erőszak minden formáját.*”³²

Egyik kódex sem mondja ki egyértelműen – mint láthatjuk – a befolyásolás, valamint a blöffölés fogalmát. Szükség van a szabályozásukra világos formában. Álláspontomat alátámasztja az úgynevezett nyomozati alku³³, más néven *megállapodás* intézménye a büntetőeljárásban, amelyek a blöffölésnél az etika szempontjából nagyobb port vertek fel. Az intézményt a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 67. §-a³⁴, valamint a Be. 175. § (1)

31 A Magyar Bírói Egyesületnek a bírói viselkedés irányelveit meghatározó Etikai Kódexéről. http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=jogszabalyok_tara

32 A Magyar Köztársaság Rendőrségének Etikai Kódexe. <http://www.police.hu/magyarendorseg/etikaikodex>

33 a köznyelvben csak „vádalku”-ként ismert

34 67. § (1) „A rendőrség az ügyész hozzájárulásával a feljelentés elutasításának vagy a nyomozás megszüntetésének kilátásba helyezésével információszolgáltatásban állapodhat meg a bűncselekmény elkövetőjével, ha a megállapodással elérhető büntildözési célhoz fűződő érdek jelentősebb, mint az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdek.

(2) Az (1) bekezdés szerinti megállapodás létrejötte esetén a rendőrség az elkövető által a sértetnek okozott kárt megtéríti, az ehhez szükséges fedőokiratot elkészítheti, illetőleg titoktartási megállapodás megkötését kezdeményezheti.

(3) Nem köthető megállapodás azzal a személlyel, aki olyan bűncselekményt követett el, amellyel más életét szándékosan kioltotta.”

bekezdése³⁵, továbbá a 192. § (1) bekezdése³⁶ bekezdése szabályozza. A büntetőtvények feltétlen érvényesülést kívánnak. Ezért „*az állam, mint a leg-erősebb közhatalom a törvényhozás alapján nemcsak meghatározza az összes bűncselekményt és büntetést hanem az egységes és következetes végrehajtás érdekében kifejezetten az állami szervek feladatává, kötelességévé nyilvánítja a büntetőjogi felelősségre vonás lefolytatását. [...] minden bűncselekmény miatt minden bűnelkövetővel szemben – mások kérelmére, álláspontjára tekintet nélkül – le kell folytatni a büntetőeljárást*”³⁷. A legalitás kötelessége alól, vagyis hogy „*bűncselekmény gyanúja esetén érvényesíteni kell az állam büntetőjogi igényét*”³⁸, enged kivételt az Rtv., valamint a Be. említett szakaszaiban. Az indok is szerepel a törvényben, amely egyben viszonyítási pont a szabály alkalmazásához: „... *ha a megállapodással elérhető bűnüldözési célhoz fűződő érdek jelentősebb, mint az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdek*”. Adott a kérdés: ki és hogyan döntheti el, melyik érdek nagyobb/fontosabb? Valamint ilyen esetben vajon szünetel a legalitás elve? *Bócz Endre* szerint a megállapodás intézménye a legalitás elve érvényesülését korlátozza³⁹, mégis a megállapodás a mai jogrendszerünkben létező, elfogadott⁴⁰ és alkalmazott intézmény annak ellenére, hogy – véleményem szerint – eredményét tekintve károsabb, mint a blöffölés. Hiszen amíg a gyanúsítottal való megállapodás esetében az állam lemond a büntetőigény érvényesítéséről, addig a blöff esetén nincs ilyen kockázat. A másik probléma a tekintélyfűltetés⁴¹, amelyet mindkét intézmény vonatkozásában említenek a jogtudósok. A veszteségek tekintetében világos, hogy a megállapodás eseté-

35 175. § (1) „A bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetében az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság az ügyész engedélyével a feljelentést elutasíthatja, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy az ügy, illetőleg más büntető ügy felderítéséhez, bizonyításához hozzájárulva olyan mértékben együttműködik, hogy az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik.”

36 192. § (1) „A bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetében az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság az ügyész engedélyével a nyomozást megszüntetheti, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy az ügy, illetőleg más büntetőügy bizonyításához hozzájárulva olyan mértékben együttműködik, hogy az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik.”

37 Herke Csongor: Megállapodások a büntetőeljárásban. Rendészeti Szemle, 2008/4., 25. o.

38 Uo. 24. o.

39 Bócz Endre szerint a megállapodás intézménye a legalitás elvének érvényesülését korlátozza. Az ún. vádalkuról. Belügyi Szemle, 1995/10., 8. o.

40 Bócz Endre megállapítja, hogy a vádalku intézménye összhangban van a jogszabályokkal, és kellően szolgálja a bűnüldözés érdekeit. Uo. 11. o.

41 Herke Csongor: i. m. 33. o.

ben ez valóban reális veszély, míg blöffölés esetén például egy rossz blöff következtében a terhelt előtt lebukó nyomozó könnyen helyettesíthető egy mássikkal.

Összegzés

Tanulmányom nem titkolt célja volt, hogy a joggyakorlat számára esetlegesen támpontot nyújtson a blöff értelmezésére, kezelésére. Tekintettel arra, hogy elsődlegesen a blöff büntetőeljárás-jogi szerepét igyekeztem vizsgálni, úgy vélem, az alkalmazás gyakorisága miatt célszerű az összegzést a nyomozó hatóság szemszögéből áttekinteni. Az iménti elméleti alapvetéseket összegezve láthatjuk, hogy a büntetőeljárásról szóló törvény – ahogyan azt már többször jeleztem – nem foglalkozik külön a blöffel, csupán közvetve talánunk rá vonatkozatható rendelkezést, mégpedig a befolyásolás témakörében. A Be. több helyen említi a befolyásolást – mint tiltott magatartást –, és ez negatív felhangokkal ruhazza fel a taktikai blöfföt. Emiatt, valamint a szó köznapri jelentésének negatív hangzása miatt a nyomozók félve alkalmazott taktikai eszköze. Nézetem szerint méltatlanul háttérbe szorult, hiszen a helyes blöff nem ellentétes a törvény előírásaival, körütekintően alkalmazva elkerülhetők a nemkívánatos következményei, vagyis értékes része lehetne a nyomozó taktikai eszköztárának. A blöff pontos definíciójával, alkalmazása határainak meghatározásával változtatni lehetne ezen a beidegződésen.

Véleményem szerint elengedhetetlen minél előbb tisztázni a blöff szerepét, ez ugyanis segíthetné a bűnüldöző szervek munkáját. Ha azonban a jogalkotó arra az álláspontra helyezkedik, hogy ez nem megengedhető módszer a büntetőeljárásban, akkor a továbbiakban egyértelművé válna a blöff alkalmazhatatlansága, és ezzel előmozdítható lenne a nyomozás törvényessége.

Mindezeket alátámasztják az empirikus kutatásom adatai. Meglepő volt tapasztalni, hogy egyes rendőri vezetők nem vállalták a blöfföt illető egyértelmű állásfoglalást, illetve a véleményüket név nélkül mondták el. A megnyilvánulásaikból világos volt számomra, hogy ismerik a jelenséget, tisztában vannak az elterjedtségével, mégis tartózkodtak a véleményformálástól. Úgy gondolom, hogy ez a szabályozásra vezethető vissza, vagyis annak hiányára, arra a homályra, ami körülöleli a blöfföt. Azon már kevésbé lepődtem meg, hogy a blöfföt alkalmazó nyomozók is tartózkodtak a véleménynyilvánítástól.

Álláspontom szerint – ahogyan kifejtettem – szükséges lenne megengedni a blöfföt. Az esetleges jogellenes alkalmazás kiküszöbölésére javasolom

megoldásnak a nyomozók, ügyészek, bírák megfelelő pszichológiai ismeretekkel történő felvértezését azokra az esetekre, amikor a blöffölt ember személyisége miatt a blöff megváltoztatná az egyébként valós önképét.

Egyéb megoldás lehet a blöff alkalmazására, ha a kihallgatásokat vagy más nyomozási cselekményeket valamilyen módon (kép- vagy hangformában is) rögzítenék, ezáltal lehetővé téve, hogy az eljárás későbbi szakaszában megállapítható legyen a blöff általi befolyásolás jogszerűsége, illetve jogelensége.

Indokolt lenne ezért a büntetőeljárás-jogi törvényben nevesítve meghatározni a pontos definícióját, valamint kimunkálni alkalmazásának feltételeit, határait is.

IRODALOM

- Bendzsák Katalin – Benke Miklós:** Profilalkotás, mint nyomozási módszer. *Belügyi Szemle*, 1994/5.
- Berezkei Tamás:** Az erény természete, önzetlenség, együttműködés, nagylelkűség. Typotex Kiadó, Budapest, 2009
- Bócz Endre:** Az ún. vádalkuról. *Belügyi Szemle*, 1995/10.
- Bócz Endre:** A gyanúsított kihallgatásának amerikai taktikájáról. *Belügyi Szemle*, 2001/2.
- Bócz Endre (szerk.):** Kriminálisztika I–II. BM Kiadó, Budapest, 2004
- Boros János:** A bűnözői profilalkotástól a tanúkihallgatásig. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 2003/2.
- Csaba Tibor:** A bírói hivatás néhány lélektani vonatkozása. *Bírák Lapja*, 2006/1.
- Elek Balázs:** A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó, Debrecen, 2008
- Erdei Árpád:** A trónfosztott királynő uralkodása, avagy a bizonyításelmélet szent tehene. *Magyar Jog*, 1991/4.
- Fenyvesi Csaba:** Szembesítés. Szemtől szembe a bűnügyekben. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2008
- Finszter Géza:** A rendészet elmélete. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003
- Finszter Géza:** Bizonyításelméletek a jog világában. *Rendészeti Szemle*, 2006/7–8.
- Herke Csongor:** Megállapodások a büntetőeljárásban. *Rendészeti Szemle*, 2008/4.
- Kemény Gábor:** A profilalkotás adaptálásáról. *Belügyi Szemle*, 1993/3.
- Kertész Imre:** A kihallgatási taktika lélektani alapjai. KJK, Budapest, 1965
- Kiss Anna:** A profilalkotásról. *Ügyészek Lapja*, 1996/2.

Kovács Lajos: A halálnak élve. Az elmúlt évtized hírhedt gyilkosságai. Korona Kiadó, Budapest, 2003

Lakatos János (szerk.): Krimináltaktika. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004

Mérő László: Mindenki másképp egyforma. A játékelmélet és a racionalitás pszichológiája. Tericum Kiadó, Budapest, 1996

Murai András: A Pílf Csaba sérelmére elkövetett emberölés. *Belügyi Szemle*, 2010/10.

Tolcsvai Nagy Gábor: Idegen szavak szótára. Osiris Kiadó, Budapest, 2007

Tótfalusi István: Idegenszó-tár. Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2008

Tóth Mihály: A terhelt védekezési szabadságának tartalma és konfliktusai, különösen a nyomozásban. Kandidátusi értekezés. Budapest, 1988

Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006

Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminálisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009